

mekansal hikayeler

k e n t i n k a l b i n e b i r y ü r ü y ü ŝ

Ömür Harmanşah

"Sezgilerinin kendisini yanıtlayabileceğine inanmaya başlarsa şehirde kaybolacağından kuşku yoktu hiç. Hikayelerdi kendisini ayakta tutan, bir körün elyordamıyla bulup tanıdığı nesnelere gibi sezgileriyle bulup çıkardığı hikayeler. Üç gündür şehirde yüzeylere burnunu sürte sürte dolaşırken işaretlerden bir hikaye kurabildiği için ayakta kalabilmişti. Çevresindeki insanların da hikayeler yüzünden ayakta durabildiğinden hiç kuşku yoktu."

Orhan Pamuk

Kara Kitap, İstanbul 1990, s. 206.

Gündelik yaşam pratikleri ile toplumsal mekânın üretimi arasındaki ilişkinin tekrar tekrar ele alınması kentsel yaşamın ve mekânlarının 'inşa'ya dair önemli tartışmaları gündeme getiriyor'. Kentsel yaşamın bu kural tanımaz, ele avuca gelmez, dile dökülmez pratikleri kentsel mekânları işgal ediyor, dönüştürerek yerlerinden oynatıyor. Bu pratiklerle kurulan bellek, kentin mekânlarını olumladığı, desteklediği sürece mekânlar varlıklarını sürdürüyor.

Kentlinin, gündelik (kentsel) yaşam pratikleri içinde mekân üzerine yazageldiği öyküsel örüntüler, kentsel mekânı 'toplayıcı bellek' denen o saydam ve şiirsel soykütüğüne kaydeder. Kent mekânlarını sarıp sarmalayan bu sözlensel-şiirsel (mito-poetik) içerik, kentin planlı, berrak, okunabilir, tertemiz metninin içine sızar; insanbiçimsel bir karakteri reddeden, geometrik, metaforlardan arındırılmış mimarlık yapıtlarını, toplumsal yaşamın panayırına davet eder.

Kentsel mekân böylelikle iki kez örülür. İlk olarak toplumsal gövdelerin yerde izler, işaretler, imler bırakarak ve rotalar kurarak, kentsel alanı mekâna dönüştürürken kurduğu insanbiçimsel/fiziksel coğrafya... İkinci olarak ise bu coğrafyayı sarıp sarmalayan mekansal hikayeler, söylenler... Kentin fiziksel gövdesi ile sözlensel içeriği iki kanat gibi birlikte çırpır ve iki zıt kutup gibi birbirlerini olumlarlar. Mekân böylelikle bir çifte metin olarak yazılır ve toplayıcı bellek içinde bir harita-yazı olarak şekillenir.

Michel de Certeau, dilimize çevrilmemiş olan *The Practice of Everyday Life* (Gündelik Yaşamın Pratikleri) adlı kitabının, önemli bir bölümünü sözü geçen "hikaye kurucu mekansal pratikler"e ayırıyor². Certeau, mekansallaştırıcı/ mekân kurucu bir eylem olarak "yürüme"yi ele alıyor; bu edimin kentin mekansal coğrafyasına yansımaları olan rotaların oluşturduğu haritanın şekillenişini tartışıyor. Aynı patikadan yola düşerek bu coğrafyada ilerlemek bu yazıya rehberlik edecek.

Yollar, yolculuklar, haritalar

Kartografinin bir bilim olarak ortaya çıkmasından önce yapılmış haritalar çoklukla, bir yolculuğun görsel/anlatsal andacıdan başka bir şey değildi. Onbeşinci Yüzyıl'dan Onyedinci Yüzyıl'a uzanan bir süreçle kartografinin bilimsel bir konum almasıyla, haritalar o güne kadar kendilerini olanaklı kılan rotalardan 'seyr ü sefer'den uzaklaştı (Certeau, 120). Ortaçağ'ın ilk haritaları seyyahların çizgisel rotalarının belirlendiği, durakların, yani içinden geçilen, bir gece kalınan, ya da kutsal alanlarında ibadet edilen şehirlerin dökümünün yapıldığı, uzaklıkların ise saat ya da günlere, yürüyerek alınan mesafelerin denk düşüğü zaman birimlerine göre hesaplandığı ince uzun tomarlardı. Böylece Italo Calvino'nun dediği gibi bir coğrafi imgeye mekân boyutunun yanında "zaman

Hereford Dünya Haritası'ndan ayrıntı. 13. Yüzyıl ortaları. Müellifi, Matthew Paris, St Albans Manastırı'nda keşiş. Sol alt köşede şehir surları ve St. Paul Katedrali ile görünen Londra, sol üst köşede ise köşede kalesi ile resmedilmiş Dover, ve bu iki şehri bağlayan yol izleniyor. (British Library Royal MS. 14C. VII, f.2; Bkz. P.D.A. Harvey, Medieval Maps. University of Toronto Press, 1991; s.1)

kavramı, bu haritalarda işaretlenen yer-mekanların geçmiş öykülerini temsil ediyordu. Böylelikle bu çizimler, yeryüzünün bütüncül/bilimsel (insanbıçimsel olmayan ve soyut bir biçimde) bir belgelenmesinden çok, mekanlaştırmacı pratikleri irdeliyor, her bir parşömen birer Odyssea'ya dönüşüyordu.

Calvino, Paris'te Pompidou Merkezi'nde izlediği "Yeryüzü Haritaları, Yeryüzü İmgeleri" sergisinin izlenimlerini kaleme aldığı "Haritada Bir Yolcu"suna şöyle başlıyor: Coğrafya haritasının en yalın biçimi, bugün bize en doğal gibi görüneni, yani yerin yüzünü yeryuvarlağı dışındaki bir gözün göreceği gibi gösteren harita değildir. Harita üzerinde yer saptanması yolunda duyulacak ilk gereksinim, yolculuğa bağlıdır: Harita, konakların dizilişinin andacıdır, bu güzergahın çizimidir. (Calvino, 11)

Eski Yunan'da da bir coğrafyanın fiziksel olanaklılığı, o toprakların söylensel yapılarla donatılmasına bağlı idi. Bu çağda dünya kavramı insanoglunun üzerinde yaşadığı topraklar (oikoumené) ile sınırlıydı. Harita kavramının yerine kullanılan periodos gês, 'dünya çevresinde yolculuk' (devri alem) anlamına geliyordu ve üzerinede yürünen toprakların yazınsal bir haritasını temsil ediyordu⁴. Certeau ise Azteklerin, Totomichuacas'ın Hicreti'ni tasvir eden bir haritasından bahsediyor. Buna göre çizim, bir rotayı değil, yürüyerek yapılan bir yolculuğun andacını oluşturuyor⁵. Onüçüncü yüzyılda yazılmış, coğrafya içerikli bir el yazması, "imago mundi" (dünya sûreti) parşömenine üç Mezopotamyalı keşişin dünyanın ucunu bulmak üzere yaptıkları yolculuğu ekliyordu⁶.

Onbeşinci ila Onyedinci Yüzyıllarda dir dönüşüm sürecine giren haritalar, Euclid geometrisi ve tanımsal geometrinin etkisinde, soyut mekan tanımlarına yer vermeye başlarken, üzerindeki resimsel, canlandırıcı öğeleri yavaş yavaş atıyordu. Ptolemy'nin Coğrafya'sında ve denizcilerin portalan haritalarında olduğu gibi, bir kısmı gözleme dayalı, bir kısmı geleneksel kaynaklara yaslanan heterojen mekanları temsil etmeye devam ediyordu. "Ancak rota tarifçileri yitmişti" (Certeau, 121).

Aynı asırlarda ressamalar ise kenti hiç bir gözün sahip olmadığı bir perspektifle çizmeye başlıyorlardı. Bu tanrısal bir gözdü, şehre yukarıdan bakan... O dönemlerde sadece temsiliyette kalan bu 'bakış', modern çağda teknik donanımların bütün görü gücünü ele geçirmesinden sonra, mimari yapıtlar aracılığı ile gerçeğe dönüşmüş oldu. Öyle ki gökdelenlerin tepesinden sunulan görüntülerle sokakların gündelik pratiklerinden koparılan kullanıcı da bu deneyime ortak edildi. Mimar ve kent plancıları arasında bugün pek revaçta olan "panoramik" ya da "kuş bakışı" kent görüntüsü ve onun kuramsal boyuttaki bu "hayali bütün" algısının kökenleri de bu gelişim çizgisine dayanıyor. Böylelikle kurulan panoramik-kent, kuramsal bir simulacrum'dan öteye gidemiyor ve kentin gündelik yaşamına kaçınılmaz olarak yabancılaşıyor (Certeau, 92-93). Bu yaklaşıma bir karşıt-öneri olarak sunulabilecek olan, yayanın sokak ölçeğindeki deneyimidir; ki o sokak toplumsal/gündelik yaşamın dramatize edildiği bir sahne, bir jest (gesture) ormanıdır.

Kentin kalbine bir yürüyüş

Haritacılığın kökenlerini oluşturan eylem 'yolculuk', 'yürüme', yahut eskilerin deyimiyle 'seyr', kent bağlamında ele alındığında aynı mekansallaştırıcı/ mekan kurucu özelliğini sergiliyor. Yürümek, kentsel deneyimin en temel biçimidir. Certeau'ya göre, kentin sıradan deneyimcileri olan yürüyüşçüler (seyyahîn, Wandersmänner), aylak adımları ve gövdeleri ile kentin tüm girinti ve çıkıntılarını, izlerini sürerler ve bilmeden kentin topografik sistemini olumlarlar. Yerlerin ve rotaların bilgisi onlarda kör bir içgüdüsellikle varolur. Yürüyüşçü, ya mekansal dilin göstergeleri arasından seçim yaparak, ya da onları farklı kullanımıyla yerlerinden oynatarak bir soyutlama yaratır. Yürümenin seyrindeki bu "retorik" (belagat) sayesinde kentin haritası üzerinde hiç bir zaman tam olarak okunamayan/ okunamayacak metinler yazılır. Bu hareketli ve kesişen yazıların kentte kurduğu ağ çok yönlü bir hikayayı kurar, ki bu hikaye rota parçacıkları ve mekan dönüşümleri ile şekillenir ve temsiliyetleri ile hep 'gündelik' kalır (Certeau, 93).

Kuramsal yapıların geometrik ve coğrafi mekanına yabancı bir pratikten söz etmektedir Certeau burada, gündelik hayatın mekansal pratiğinden. Mekansal pratikler, Certeau'ya göre, aslında gizliden gizliye toplumsal yaşamın koşullarını belirlerken, su yüzüne çıkmayan, ya da görünürlüğü bir üst sınırla çerçeveleyen bir yapıya, bir işleyişe sahiptir. Mekanın insanbıçimsel, şiirsel, söylensel deneyimine gönderme yapar. Böylelikle hareketliliği göçe dayalı metaforik kent, planlı ve okunur kentin metninin içine nüfuz eder (Certeau, 93).

Kentte gezinen "aylak adımlar"ın (idle footsteps) ayakizlerinin oluşturduğu rotalar kentsel mekanın biçimler, mekanlar arasındaki örüntüyü sağlar. Bu yürüyüş/gezinti şehir haritalarında izlenebilse de bu ölçümler önemli bir noktayı gözden geçirir: "kıyısından (yakınından) geçmek". Certeau'ya göre yürüyüşün temel etkinliğidir kıyısından geçmek (Certeau, 97). Bu anlamı tam olarak Osmanlıca 'seyir' kelimesinde görüyoruz. İlk anlamı "yürüme, yürüyüş" olan kelimenin diğer anlamları şöyle veriliyor: "gezme, gezinme"; "eğlenmek üzere bakma"; ve "uzaktan bakıp karışmama".

Yürüyüşçü, bir doğaçlama olarak deneyimlediği yürüyüşü ile her mekansal göstergeyi başka bir şeye dönüştürür. Mekanın olanaklılıkları ve kısıtlamaları, hazırlanmış mekansal bir düzeni yürüyüşçüye da-

Fotoğraflar: Ashi Tanrıkkulu

yatmaya çalışsa da, aslında bu olanaklıklar yürüyüşçü tarafından "buradalık" ve "şimdilik" özellikleri ile varedilir. Yürüyüşçü mekansal dilin göstergeleri arasından bir seçim yapar (doğaçlama ve işgalci bir eylemdir onunki). Bazı yerleri atalet ve kaybolmaya mahkum ederken, diğerleri ile rastlantısal ve kanunsuz bir mekansal kurgu yapar (Certeau, 98). Kentin içindeki uğrak olan, uğranılmayan ve uğursuz mekanlar böyle ortaya çıkar, ayrılır, ayıklanır.

"Yürüme, ki bir patikayı/yolu izler ve kendisi de izlenir, [kentsel] çevrede hareketli bir organik yapı, 'phatic' 'topos'lar dizisi yaratır." (Certeau, 99)

Topos: yerleşik hayalet⁶ ya da seyrin belagati

Eski Yunanca'da topos, Martin Heidegger'in de saptadığı gibi, bir yer-mekan anlamı taşır. Topos, doğanın, doğal yerin ortasında sınırları çizilerek tanımlanan ve barınak olmaya gebe bir toprak parçasının adı idi. Mekanın nesne ile olan sağlam ilişkisini dile getiren kavramdı. Aslında bir doğa-parçasının, Heidegger'in Almanca'da "der Heimatliche Grund" diye adlandırdığı 'bildik/tanıdık toprak'a (Eski Türkçe'deki anlamıyla yurt'a) dönüştürülmesi ile ortaya çıkıyordu⁹. Yürüme ise kentte tek tek ve ayrı ayrı oluşmuş topos'ları (topoi), yer-mekanları birbirine bağlayan, rotaların kurucu eylemidir. Öyle ki bu rotalar, bu 'seyr ü ademiyan'ın kurduğu mekansal ve toplumsal ilişkiler alanı, Heidegger'in Eski Yunanca'daki "chora"dan etkilenecek sarıldığı "Gegend"i, yani 'bölge'yi oluşturur¹⁰.

Certeau, yürüme ve kentsel yapı arasındaki bu ilişkiyi konuşma ve dil arasındaki ilişki ile karşılaştırıyor. Certeau'ya göre tıpkı konuşmacının dili olumlaması ve hayata geçirmesi gibi, yaya da kentin topografik sistemini olumlar. Konuşmacının belâgati (retoriği), 'yer'in mekansal olarak dramatize edilmesi ile karşılanır. Bu açıdan bakıldığında yürüme, mekanların telaffuz edilmesi olarak tanımlanabilir¹¹.

Martin Heidegger, mimari bir yapıtın, bir 'yer'de varolmasıyla, o 'yer'de bir gerçekliğin gizçözümünün oluştuğu; böylelikle oluşan 'Açıklık'ın, bir ilişkiler ağının kesişim noktası durumuna dönüşmesi durumunu açıklar¹². Böylelikle gerçekliğin açığa vurulduğu bir yer olarak mekan, yapıtın bir konum olarak varoluşu ile ortaya çıkabilir. Certeau ise mekanın -bu sefer kentsel mekan sözkonusudur- bu açıklanmasının, dile getirilmesi, oynanması, toplumsal olarak tekrar tekrar üretilmesi ile mümkün olabildiğini ortaya koyar. Yayanın mekanı dilegetirmesi (telaffuz etmesi) ediminin, en önemli özelliği olarak da "phatic" olmasını getirir. Bu kelime, Eski Yunanca phatas kelimesinin fiil hali olan phanai'dan gelmektedir ve 'konuşmak' anlamına gelir.

Ancak phatic kelimesi için bugün sözlüklerde verilen anlam "doğrudan fikrinsel iletişim kurmaktan çok, duyguları açığa vurma ve paylaşma, yahut toplumsal bir ortam yaratma"dır¹³. Böylelikle yer, yayaların bu telaffuzu ile, duyumsal paylaşımların ve toplumsal birlikteliklerin odağı olmakla kentsel mekana dönüşür.

"Kent plancıları ve mimarların geometrik mekanları, dilde dilbilimcilerin ve gramercilerin (dil alanında) inşa ettikleri 'düz anlam'larına karşılık gelmektedir. Dilbilimciler ve gramerciler, bu dilsel yapıyı 'mecaz' dilin başboşluğuna karşı, vaset ve kuralcı bir düzey oluşturabilmek için kuramaya çalışırlar. Aslında, bu mecazsız 'düz' anlamı gündelik kullanımda ister sözlü ister yürümeye ilişkin olsun bulmak mümkün olmaz." (Certeau, 100) Yine Certeau'ya göre teknolojik sistemin ahenkli ve bütünleştirici mekanının yerini gündelik yaşamda seyrin belagatinin imgeleri ve söylensel yapılarıyla rotalar doldurur. Buradaki söylen (mit)in tanımını, bir 'yer'e ilişkin, kaynağını yaygın deyişlerden alan, bir gecekondu gibi çarpık yükselen bir hikaye, imalı ve parçalı bir hikaye olarak koyuyor Certeau.

Sözü edilen mekansal hikayelerin en öncelikli rolü, 'kurmak' (inşa etmek) olarak belirleniyor (Certeau 125). Bu açıdan hikaye, mekansal pratikler için meşru bir sahne ortaya koyuyor. Bu sahnenin kurulması, hem sözkonusu hareket alanlarının çizilmesi, hem de böylelikle toplumsal pratiklerin/törenlerin ortaya çıkmasına salahiyet verildiği bir alanın oluşturulması anlamına gelmektedir. Bu törenlerin zaman zaman bu sınırlar içinde tekrar tekrar dramatize edilmesi, kuruluş öyküsünün ve sözkonusu mekansal sınırların tekrar olumlanmasını sağlar. Böylelikle yer-mekan belleğini korur.

Düş, bellek, efsane

Yürümenin bir başka önemli yönü de, aslında hep bir 'arayış'ı temsil etmesidir, düşlenen bir yerin arayışını. Yürüyüşçü, uygun bir yer bulmaya hazır; ancak bu uygun yerin tanımı hep değişken ve muğlak kalır. Kent içindeki hareket böylelikle bir yer özleminin toplumsal deneyim alanına dönüştürür kenti. Italo Calvino'nun Görünmez Kentlerinden "Zobeide"nin kuruluş hikayesi kentsel mekanın oluşumunu böyle bir 'arzu'ya bağlıyor. Zobeide'liler düşlerinde görüp peşine düştükleri güzel kadını, gerçek yaşamlarında, ama düşlerindeki rotaları izleyerek aramışlar. Bu rotaların oluşturduğu "yün yumağı", işte, biraraya gelerek kurdukları şehir olmuş. Bu hikaye ise şehrin hem fiziksel yapısının hem de belleğinin temeline yerleşmiş¹⁴.

Kentsel mekanın üzerinde uçan, asılı duran, yoğun bir sise benzer anlamlar coğrafyası, aşağıdaki şehri, sokak adlarından gizli köşelerde doğup gelişen hikayelerine kadar ele geçirmiştir. Bu işgalin kur-

gusunu üçlü bir simgesel mekanizmaya bağlıyor Certeau: "düş (ilkel olan), bellek (hatırlanan, anılan), efsane (inanılabilir olan)" (Certeau, 105). Yer-mekanın tarihselliği/bellenebilirliği karakterine dönüldüğünde, onun parçalanmış tarihi boyunca bir dizi yerdegiştirme ve terkedilmelerle karşı karşıya kaldığını, sürekli değişen yaşamsal katmanların izlerini taşıdığını görürüz. İstanbul'da Tünel'deki Narmanlı Han'da, 'bir zamanlar' Bedri Rahmi'nin, Aliye Berger'in atölyelerinin bulunduğu; hanın, Ermeni Jamanak gazetesine yıllarca ev sahipliği ettiği bilinir¹⁵. Ancak bu tarihselliği, avlusunda barınan kediler komünü ve kirlenmiş, 'güzel eskimiş' cephesi dışında, yalnız bu söylenceleri ile oluşur.

Son olarak tartışmayı, Certeau'nun kentsel mekana bu yaklaşımının hemen çağrıştırdığı, Türkçe'deki iki çalışmadan bahsederek kapatmak istiyorum. İlhan Berk'in Galata ve Pera'sı¹⁶... İlhan Berk Galata ve Pera'sında, bu iki zengin dünyanın tarihsel/ gündelik yaşamlarının yazı içinde resmini yaptı. Kentsel pratiklerin şiirsel üstcoğrafyasını, sokaklar ve onların hikayelerini dile getirerek, toplumsal bellek denen denizin dibine çökmeye yüz tutmuş/ çökmüş batıkların hayaletimsi kalıntılarını eşeledi, mekanların zaman içindeki kırık öykülerini yazıya döktü. "insanda, tarihte, eşyada" Galata ve Pera'yı yeniden kurdu. "Galata'nın haritasını sokaklara, caddelere, alanlara gire çıka, bir uçtan bir uca, adımlaya adımlaya ben çizdim" der İlhan Berk¹⁷.

Her iki çalışmada da sözü geçen sokaklar hep bir rota kurgusu içinde anlatılır; bir sokaktan ötekine geçişir önemli olan; ve yürüyüşçüyü bir sokaktan ötekine taşıyan hikayelerdir. Bu yerdegiştirmeler, hareketli coğrafyalar zengin metaforlar yüklenir. Galata ve Pera'nın, bu iki harita-yazı'nın hikayesi bir başka yazıya kalıyor.

"Matrakçı [Nasuh] sanki Evliya Çelebi'yle dolaşıyordu ve Bergamut Sokağı'nda Varyemez Kiraathanesi'nde çay içiyordu bir Venedikli'yle (İlk Venedik mahalleleri Tahtakale'de, Sirkeci'de değil miydi?) Hem niçin mi burda diyorsunuz? Galata'yı tırmanmak için elbet. Bunun için de Kardeşim Sokak'tan 122 adım atacak, Tersane Caddesi'ne çıkacaktır. 57 adımda da Zencirli Han Sokağı'nda bulacaktır kendini. Ömerağa Sokağı yolunu kesecektir ama, o yine de tırmanmasını sürdürecektir, 37 adım sonra da Keresteci Fazıl Sokak'la karşılaşacaktır. Burada da duracaktır çünkü burada artık ben fakirin elini tutacak, benimle birlikte de Banka Sokağı'na dalacaktır, dalıp asıl büyük ayracını o zaman açacaktır. Hem bir ses:

- Tarih dedikleri biziz !

diyordur."

(Berk, Galata, s. 182).

1 Arapça kökenli 'inşa' eyleminin dünya üzerinde her türlü 'kurma'ya işaret eden çokanlamlı yapısına bir dipnotta dikkati çeken, henüz yayınlanmamış yazısının ilkkopyalarını esirgemeyen H.Ü. Nalbantoğlu'na müteşekkirim.

2 Michel de Certeau, "Spatial Practices". The Practice of Everyday Life içinde. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1984; ss. 91-130.

3 Italo Calvino, "Haritada Bir Yolcu". İç Deneme içinde. Çev. Bilge Karasu, İstanbul, 1993; s. 11-18. Alıntı için bk. s. 12.

4 James S. Romm, The Edges of the Earth in Ancient Thought: Geography, Exploration and Fiction. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1992; s.26.

5 Certeau, 120. Bu harita için bkz. Pierre Jonet, L'Evolution de la Mémoire et la Notion du Temps. Paris, 1928, ss. 284-287. Certeau, 221, not 12'den.

6 M.Christine Boyer, The City of Collective Memory: Its Historical Imagery and Architectural Entertainments. The MIT Press, Massachusetts and London, 1994; s. 207.

7 F.Devellioglu, Osmanlıca-Türkçe Ans. Lügât. 13. Baskı, Ankara, 1996; s. 947.

8 H.Murat Turan, 10 Aralık 1995, Devrek, Renk sarıdır.

9 Yine belki, Heidegger'in üzerinde çokça durduğu "dwelling" kavramının karşılığı olarak Türkçe'de önemli bir anlamsal ardalana sahip olan "yurt tutma" kavramını koyabiliriz. Bu tartışma için bkz. Martin Heidegger, "Building, Dwelling, Thinking" in Poetry Language Thought, Trans. A.Hofstadler. Harper and Row: New York, Evanston, San Francisco, London, 1951; ss. 145-161.

10 Eski Yunanca'da chora, merkezi kentsel yerleşim olan kent topraklarına verilen addi. Ancak bu topraklar ticari ve dinsel aktivitenin sürdürüldüğü rotalarla kente bağlanan ve odaklanan bir tarım alanıydı.

11 Certeau, 98. Osmanlıca bir coğrafya terimi olan seyr ü münharif bu konuda oldukça açıklayıcı. Coğrafî bir terim olarak 'eğri gidış, eğri çizgi' anlamına geliyor; münharif ise 'sapan, doğru gitmeyen'. Ancak münharif, aslında harften geliyor: harfin ikinci anlamının da 'söz, lakırdı, işaret' olduğunu biliyoruz. Yorumlayıcı bir bakışla, münharif kökeni itibarıyla 'söze dökülmüş' anlamına da gelebilir. Seyr ü münharif tamlaması ise yürümenin retorik konusunda yolumuzu aydınlatıyor. Kelimenin anlamı içindeki "çarpık"anlam ise sözkonusu yürüyüşün düzensizliğine işaret ediyor.

12 Martin Heidegger, "Art and Space" Man and World 6 (1973), ss.3-8 (Heidegger'in 1969'da yaptığı "Die Kunst und der Raum" adlı konuşmanın Charles H. Siebert tarafından yapılan çevirisi).

13 Bu özellik, Malinowski ve Jacobson'a göre, çocuklar tarafından edinilen ilk/ilkel işlevsel eylemdir. Bkz. R. Jacobson, Essai de linguistique générale. Paris, 1970, s. 217. (Certeau, 219, not 17'den)

14 Italo Calvino, Görünmez Kentler. Çev. Işıl Saatçioğlu, İstanbul, 1990; s. 53-54.

15 Bkz. Ayşeğül Kuruç, "Narmanlı Hanı", Galata Bülteni. Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, İstanbul, 1993; s.12.

16 İlhan Berk, Galata. Adam Yay., İstanbul, 1985. İlhan Berk, Pera. Adam Yay., İstanbul, 1990.

